

# ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံလေ့လာချက်\*

မြမြဝင်း<sup>၁</sup>

## စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းသည် ကချင်တိုင်းရင်းသားလူမျိုးအကြောင်း၊ ဂျိန်ဖော့ဟူသော ဝေါဟာရ နေထိုင်ရာ ဒေသနှင့် လူဦးရေ လူမျိုးဆင်းသက်လာပုံနှင့် ဘာသာစကားနောက်ခံ၊ ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံ၊ တက်ကျသံစနစ်နှင့် ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံ ကန့်သတ်ချက်များကို လေ့လာဖော်ထုတ်ထားသည့် စာတမ်း ဖြစ်ပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရများ - ကချင်၊ ဂျိန်ဖော့၊ ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံ၊ ဗျည်းစနစ်၊ ဗျည်းတွဲ၊ သရစနစ်၊ သရတွဲ၊ ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံကန့်သတ်ချက်။

## နိဒါန်း

ဤစာတမ်းသည် ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့၏ အများသုံးကြားခံဘာသာစကား (Lingua franca) အဖြစ် အသုံးပြုကြသည့် ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံကို ဖော်ထုတ်ထားပါသည်။ စာတမ်းတွင် ကချင်လူမျိုးအကြောင်း (ဂျိန်ဖော့)နှင့် နေထိုင်ရာဒေသ ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏဖွဲ့ပုံမှ ဗျည်း၊ ဗျည်းတွဲ၊ သရ၊ သရတွဲနှင့် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ ကန့်သတ်ချက်များကို လေ့လာဖော်ထုတ် တင်ပြထားပါသည်။

## ၁။ ရည်ရွယ်ချက်

ကချင်(ဂျိန်ဖော့)ဘာသာစကားတွင်ရှိသော ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများကို ဖော်ထုတ်လျက် တိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားများကို လေ့လာသိရှိနိုင်ရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။ တိုင်းရင်းသားဘာသာစကားကို သရုပ်ဖော်သီအိုရီဖြင့် ဖော်ထုတ်တင်ပြထားသည့်အတွက် ဘာသာစကားဆိုင်ရာ ဖော်ထုတ်ချက်များကိုလည်း ပိုမိုနားလည်ကြစေရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။

## ၁၊ ၁။ သုတေသနပြုစုရာတွင် အသုံးပြုသည့် သီအိုရီ

ဤစာတမ်းသည် ကချင်ဂျိန်ဖော့တိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားကို အချိန်ပိုင်းခြား ကန့်သတ် သရုပ်ဖော်ခြင်းသီအိုရီ (synchronic Linguistics)ဖြင့် သုတေသနပြုမည်ဖြစ်ပါသည်။ ထိုသီအိုရီမှာ ဘာသာစကားတစ်ခု၏ သမိုင်းစဉ်တစ်လျှောက် ပြောင်းလဲလာမှုစကားသံကို လေ့လာခြင်းမပြုဘဲ နေရာ ဒေသတစ်ခုနှင့် အချိန်ကာလတစ်ခုကို သတ်မှတ်ကာ ဘာသာစကားတစ်ခု၏ ဝဏ္ဏစနစ်ကို ဖော်ထုတ် လေ့လာခြင်းဖြစ်ပါသည်။

\* Best Paper Award Winning Paper in Myanmar (2022)

<sup>၁</sup> မြန်မာစာပေ၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်။

၁။ ၂။ လေ့လာမည့်ဘာသာစကားအမျိုးအစားနှင့် အမေးခံပုဂ္ဂိုလ်

ကချင်ပြည်နယ်အတွင်း နေထိုင်ကြသော ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားကို အချိန်ပိုင်းခြား ကန့်သတ် သရုပ်ဖော်ခြင်းသီအိုရီဖြင့် လေ့လာသုတေသနပြု ဖော်ထုတ်ပါမည်။ အမေးခံပုဂ္ဂိုလ်များမှာ ဒေါ်ဘောက်ရာ၊ ဒေါ်နန်းထွယ်တို့ဖြစ်သည်။

၂။ ကချင်တိုင်းရင်းသားအကြောင်း

ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့သည် ရှေးပဝေသဏီကာလကပင် မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းဒေသ အနွဲ့အပြား နှင့် ရှမ်းပြည်နယ် မြောက်ပိုင်းဒေသအနွဲ့အပြား၊ စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ အိန္ဒိယအာသံပြည်နယ်တို့တွင် ပြန့်နှံ့ အခြေချ နေထိုင်လာခဲ့ကြပါသည်။ ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့သည် တိဗက်မြန်မာအနွယ်ဝင်များ ဖြစ်ကြပြီး သီးခြားဘာသာစကား ယဉ်ကျေးမှုအစဉ်အလာဖြင့် အခြားသော တိုင်းရင်းနွယ်ဖွားများနှင့် အေးအတူ ပူအမျှ နေထိုင်လျက်ရှိပေသည်။ ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့တွင် မျိုးနွယ်စု(၆)မျိုး ရှိပါသည်။ ၎င်းတို့မှာ ဂျိန်ဖော့၊ မရူ(လော်ဝေါ်)၊ လရီ (လာချိတ်)၊ အဇီး (ဇိုင်ဝါး)၊ ရဝမ် (နှုန်း)၊ လီဆူး (ယောယဉ်) ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။

သက္ကရာဇ် ၁၄၄၂ ခုနှစ်ခန့်က ရေးထိုးခဲ့သော မြန်မာကျောက်စာများတွင် ကချင်တောင်တန်းဒေသ တွင်နေထိုင်ကြသော တိုင်းရင်းသားများကို “ကခြင်” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ နောက်ပိုင်း မြန်မာစာပေ များတွင် ‘ကချင်’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘သိန်းဖော’ ဟူ၍လည်းကောင်း ဆက်လက်ခေါ်ဆိုခဲ့ကြသည်။ ၁၉ ရာစုပိုင်းသို့ ရောက်သောအခါတွင် မြန်မာများသာမက ဥရောပတိုက်သားတို့ကပါ ကချင်တောင်တန်း သားများကို ‘ကချင်’ ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲခဲ့ရာ သက္ကရာဇ် ၁၈၉၁ ခုနှစ် အထိဖြစ်သည်။ သက္ကရာဇ် ၁၉၀၀ ပြည့်နှစ် နောက်ပိုင်းတွင် ပေါ်ပေါက်လာသော ဘာသာစကားဆိုင်ရာ ပညာရှင်များက ကချင်တောင်တန်း ဒေသရှိ တိုင်းရင်းသားများကို ယင်းတို့ပြောဆို သုံးနှုန်းသောစကားအလိုက် ခွဲခြားရာတွင် ဂျိန်ဖော့စကား ပြောသူများသာ ကချင်အဖြစ်ကျန်ရစ်၍ အခြားမရူစကား၊ ရဝမ်စကား၊ လီဆူးစကားပြောသူများနှင့် ထိုစကားအုပ်စုတွင်ပါဝင်သောသူအားလုံးမှာ လူမျိုးတစ်မျိုးစီဖြစ်ခဲ့ရလေ သည်။ ထိုသို့ကွဲပြားလာခြင်းကိုပင် အချို့သော ပညာရှင်များက လက်ခံခဲ့သဖြင့် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အပြီးတွင် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော မြန်မာစာပေ ကျမ်းဂန်များ၌ ဂျိန်ဖော့နှင့် သိန်းဖော့ကိုသာ ကချင်အဖြစ် လက်ခံခဲ့ကြသည်။ (ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံ ၁၉၆၇၊ ၃၄)

၂။ ၁။ ဂျိန်ဖော့ဟူသော ဝေါဟာရ

ဂျိန်ဖော့စကားအုပ်စု၏ ခံယူချက်အရ “ဂျိန်ဖော့”ဟူသော ဘာသာစကား၏အဓိပ္ပါယ်မှာ “လူ”ဖြစ် သည်။ ယင်းတို့စကားဖြင့်“မရူ”ဖြစ်သည်။ “ဂျင်းသိုင်ဖော့ဆိုင်”ဟူ၍လည်းခေါ်သည်။ အဓိပ္ပါယ်မှာ “အတည်တကျဖြစ်ပြီး အမြင်ကျယ်လာသည်” ဟုဆိုပါသည်။ ထို့ကြောင့် ‘ဂျိန်ဖော့’ ဟူသည် “အတည်တကျဖြစ်ပြီး အမြင်ကျယ်လာသောလူများ”ဟု အဓိပ္ပါယ်ကောက်နိုင်သည်။ (ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံ ၁၉၆၇၊ ၅၄-၅၅)

ထို့အပြင် ကချင်ဘာသာစကားဖြင့် ကချင်လူမျိုးကို “ဂျိန်ဖော့”ဟုခေါ်သည်။ “ဂျိန်” ဟူသည် “အိုးအိမ်အတည်တကျနေထိုင်၍ ကြွယ်ဝချမ်းသာခြင်း”ဖြစ်၍ “ဖော့” ဟူသည် “အသိပညာ ဗဟုသုတ ပွင့်လင်းခြင်း” ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် “ဂျိန်ဖော့”ဟူသော စကားမှာ “အိုးအိမ်အတည်တကျ နေထိုင်၍ ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး အသိပညာထွန်းကားသောလူမျိုး” ဟူသောအဓိပ္ပာယ်ရသည်။ (ကချင်ခလေး၊၁) ဂျိန်ဖော့နှင့် သိန်ဖော့မှာ မြန်မာလူမျိုးများက ခေါ်ဝေါ်ခြင်းဖြစ်ပြီး ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့က မိမိတို့ကိုယ် မိမိတို့ဂျိန်ဖော့ဟုသာ ဆိုကြပါသည်။

၂။ ၂။ နေထိုင်ရာဒေသနှင့် လူဦးရေ

ကချင်တိုင်းရင်းသားတို့သည် ပူတာအိုခရိုင် တောင်ပေါ်နှင့် မြေပြန့်ဒေသများ၊ ဆွမ်ပရာဘွမ် မြို့နယ်၊ ကာဟိုင်းမြို့နယ်၊ မိုးကောင်းမြို့နယ်၊ ဆံခုံးမြို့နယ် အနောက်တောင်ပိုင်းဒေသ၊ ဗန်းမော် ခရိုင်၊ ရွှေကူမြို့နယ်၊ စိန်လုံမြို့နယ်နှင့် မြစ်ကြီးနားခရိုင်တို့တွင် နေထိုင်ကြသည်။ (မင်းနိုင်၊ ၁၉၆၀၊ ၃။)

ဂျိန်ဖော့တိုင်းရင်းသားဦးရေမှာ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းတွင် ၆၃၀,၀၀၀ ခန့် (Gradley 1996) တရုတ်ပြည်အတွင်းတွင် ၃၇,၀၀၀ ခန့် (Dai 2012) နှင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံအတွင်းတွင် ၅၀၀၀ မှ ၆၀၀၀ ခန့် (morey 2010) ရှိသည်ဟု ခန့်မှန်းသည်။

၃။ ဝဏ္ဏဖွင့်ဆိုချက်

ဘာသာစကားကို လေ့လာရာတွင် စကားသံများကို သရုပ်ဖော်နိုင်ရန် ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာလေ့လာရပါ သည်။ ထိုအခါအသံယူနစ်အမျိုးမျိုး ရရှိလာပါသည်။ ထိုအသံယူနစ်များကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာ၍ လေ့လာ တွေ့ရှိသည့် အသံယူနစ်များအနက် ဝဏ္ဏ (syllable) သည် ဦးစွာလေ့လာသင့်သော ထူးခြားသည့် အသံယူနစ်တစ်ခုဖြစ်ပါသည်။

ဘာသာစကားတစ်ခုကို ဘာသာဗေဒနည်းဖြင့် လေ့လာရာတွင် ဝဏ္ဏသည် အဓိကဘာသာဗေဒ အဆင့် (၂)ဆင့်ဖြစ်သော-

- (၁) စကားသံအဆင့် (Phonological level)
- (၂) သဒ္ဒါအဆင့် (Grammatical level)

တို့တွင် စကားသံအဆင့်တွင် ပါဝင်ပါသည်။

စကားသံအဆင့်တွင်လည်း (၁) ဝဏ္ဏ (syllable)၊ (၂) သံရင်း (Phoneme) ဟူ၍ အခြေခံယူနစ် (၂)ခုရှိရာတွင် ဝဏ္ဏသည် စကားသံအဆင့်တွင် ပါဝင်သည့်အခြေခံယူနစ်ဖြစ်ကြောင်းတွေ့ရပါသည်။ ထိုအခြေခံယူနစ်နှစ်ခုအနက် ဝဏ္ဏသည် အဆင့်အတန်း (rank)အားဖြင့် သံရင်းထက်မြင့်၍ အရွယ်ပမာဏ (size) အားဖြင့်လည်း သံရင်းထက် ကြီးပါသည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် ဝဏ္ဏသည် စကားသံအဆင့်တွင် အဆင့်အတန်းအားဖြင့် အမြင့်ဆုံးဖြစ်၍ အရွယ်ပမာဏအားဖြင့်လည်း အကြီးဆုံးဖြစ်ပါသည်။

ဝဏ္ဏကို ရှုထောင့်(၂) ခုမှ ရှုမြင်နိုင်ပါသည်။ ယင်းရှုထောင့်(၂)ခုမှာ-

(၁) သဒ္ဒဗေဒရှုထောင့်

(၂) စကားသံဖွဲ့ပုံရှုထောင့် တို့ဖြစ်ပါသည်။

ဤစာတမ်းတွင် ဝဏ္ဏကို စကားသံဖွဲ့ပုံရှုထောင့်မှ လေ့လာမည်ဖြစ်ပါသည်။ ဘာသာဗေဒ ပညာရှင်တို့သည် ဝဏ္ဏ၏ပုံသဏ္ဍာန်ကို အောက်ပါပုံစံဖြင့် ဖော်ပြသရပ်ဖော်ကြပါသည်။

စကားသံဖွဲ့ပုံ ရှုထောင့်မှကြည့်လျှင် ဝဏ္ဏသည် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ ထိုအဖွဲ့အစည်း တွင် ကဏ္ဍ(၃)ခုပါဝင်ပါသည်။ ယင်းကဏ္ဍ(၃)ခုမှာ-

(၁) အစကဏ္ဍ (Initial phase)

(၂) အလယ်ကဏ္ဍ (Medial phase)

(၃) အဆုံးကဏ္ဍ (Final phase)တို့ဖြစ်ပါသည်။

ဝဏ္ဏမှန်တိုင်းတွင် အလယ်ကဏ္ဍ၌ အစိတ်အပိုင်းပါရမြဲဖြစ်ပါသည်။ အစကဏ္ဍ (Initial phase) နှင့် အဆုံးကဏ္ဍ (Final phase) တို့တွင်မူ အစိတ်အပိုင်းများ ပါချင်ပါမည်။ မပါဘဲလည်း ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ များသောအားဖြင့် အလယ်ကဏ္ဍ (Medial phase)တွင်ဖြစ်သော အစိတ်အပိုင်းမှာ သရ (သို့) သရတွဲဖြစ် သည်။ အစနှင့်အဆုံးကဏ္ဍတို့တွင်ဖြစ်သော အစိတ်အပိုင်းများမှာ ဗျည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဝဏ္ဏ၏အစတွင် ရှိသော ဗျည်းမှာလုံးချင်းဗျည်းဖြစ်သကဲ့သို့ ဗျည်းနှစ်လုံးပေါင်းစပ်ထားသော နှစ်လုံးတွဲဗျည်းတွဲလည်း ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဝဏ္ဏ၏ ရှေ့ဆုံးနေရာတွင်ရှိသော ဗျည်းကို ဗျည်းအစဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဝဏ္ဏ၏အဆုံးနေရာတွင်ရှိသော ဗျည်းကို အဆုံးဗျည်း ဟူ၍လည်းကောင်း ဖော်ပြနိုင်ပါသည်။ ထို့အပြင် တက်ကျသံပါရှိပါသည်။

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ ဝဏ္ဏဖွဲ့ပုံကို ပုံသေနည်းဖြင့် ဖော်ပြရလျှင်-

<b>အစကဏ္ဍ</b>		<b>အလယ်ကဏ္ဍ</b>		<b>အဆုံးကဏ္ဍ</b>		
(ဗျည်း <sub>အစ</sub> )(ဗျည်း)		(သရ/ သရတွဲ)		(ဗျည်း <sub>အဆုံး</sub> )		တက်ကျသံ
(c <sub>1</sub> )	(c <sub>2</sub> )	(v)	(vv)	(c <sub>f</sub> )		(T)

ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။

**၃၊ ၁။ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ**

ဝဏ္ဏ၏ကဏ္ဍ(၃)ခုတွင် အလယ်ကဏ္ဍ၌ ဖြစ်သော အစိတ်အပိုင်းတွင် လုံးချင်းသရဖြစ်ပါက ‘v’ နှစ်လုံးတွဲသရဖြစ်လျှင် ‘vv’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဝဏ္ဏအစနှင့် အဆုံးကဏ္ဍတို့တွင် ဖြစ်နိုင်သော အစိတ်အပိုင်းတို့ကို ‘c’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ အစနှင့်အဆုံးတို့တွင် အစိတ်အပိုင်းများမရှိခဲ့လျှင် ‘o’ ဖြင့် သင်္ကေတပြုပါသည်။ (kenworthy, 1992, 45)

ထို့ကြောင့် ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် ဝဏ္ဏ၏အစကဏ္ဍနှင့် အဆုံးကဏ္ဍတို့တွင် မည်သည့် အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုမှမရှိဘဲ အလယ်ကဏ္ဍ၌ သရတစ်လုံးဖြစ်ခဲ့လျှင် ဝဏ္ဏဖွဲ့ပုံမှာ o v o ဖြစ်ပါသည်။

ဝဏ္ဏ၏ကဏ္ဍ (၃) ခုတွင် အစကဏ္ဍ၌ ဗျည်းရှိပြီး အဆုံးကဏ္ဍ၌ မည်သည့်အစိတ်အပိုင်းမှမရှိဘဲ အလယ်ကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုရှိခဲ့လျှင် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံမှာ c v o ဖြစ်ပါသည်။

ဝဏ္ဏ၏ကဏ္ဍ (၃) ခုတွင် အစကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်းရှိပြီး အဆုံးကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်း မပါရှိဘဲ အလယ်ကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်းနှစ်ခုရှိလျှင် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံမှာ c v v o ဖြစ်ပါသည်။

ဝဏ္ဏ၏ကဏ္ဍ (၃)ခုစလုံးတွင် အစိတ်အပိုင်း(၃)ခုရှိခဲ့လျှင် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံမှာ c v c ဖြစ်ပါ သည်။

ဝဏ္ဏ၏ကဏ္ဍ (၃) ခုတွင် အစကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်း နှစ်ခုနှင့် အဆုံးကဏ္ဍတွင် အစိတ် အပိုင်းရှိပြီး အလယ်ကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုရှိလျှင် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံနှင့် c c v c ဖြစ်ပါသည်။

ဝဏ္ဏ၏ ကဏ္ဍ (၃)ခုတွင် အစကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်းနှစ်ခုရှိပြီး အဆုံးကဏ္ဍတွင် အစိတ် အပိုင်းမပါရှိဘဲ အလယ်ကဏ္ဍတွင် အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုရှိလျှင် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံမှာ c c v o ဖြစ်ပါ သည်။

ဤသို့ဖြင့် ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ (၆) မျိုးရှိပါသည်။

၄။ ဝဏ္ဏဖွဲ့ပုံကန့်သတ်ချက်များ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ(၆)မျိုးတွင် ဝဏ္ဏ၏ ကဏ္ဍ(၃)ခု၌ အစိတ်အပိုင်းများ ဖြစ်ပေါ်နိုင်သော ဗျည်း၊ သရတို့အတွက် ကန့်သတ်ချက်များရှိပါသည်။ ဝဏ္ဏ၏ကဏ္ဍ(၃)ခုရှိ ဝဏ္ဏ၏ အစကဏ္ဍ၊ အလယ်ကဏ္ဍနှင့် အဆုံးကဏ္ဍဟူ၍ရှိရာ ထိုကဏ္ဍများတွင် ဗျည်း၊ သရ၊ သရတွဲ များ မည်ကဲ့သို့ ပါဝင်ကန့်သတ်ထားသည်ကို အောက်ပါအတိုင်း ဖော်ပြပါမည်။

၄၊ ၁။ ဝဏ္ဏ၏အစကဏ္ဍ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် ဝဏ္ဏဖွဲ့ပုံများမှာ ‘o v o’၊ ‘c v o’၊ ‘c v v o’၊ ‘c v c’၊ ‘c c v c’၊ ‘c c v o’ ဟူ၍ (၆) မျိုးရှိပါသည်။

ထိုဘာသာစကားတွင် ဗျည်းအရေအတွက်မှာ (၂၅) လုံးရှိပါသည်။ ၎င်းဗျည်းများတွင် /r/ ဗျည်းမှအပ ကျန် (၂၄)လုံးသည် ဝဏ္ဏ၏အစကဏ္ဍတွင် ဖြစ်နိုင်မှုရှိပါသည်။ ဂျိန်ဖော့ဘာသာ စကားရှိ ဗျည်းများကို တစ်ဖက်ပါအတိုင်းဇယားဖြင့် ဖော်ပြပါမည်။

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ ဗျည်းဇယားပြပုံ

ဗျည်း ဟန်	ဌာန်	နှုတ်ခမ်း	သွားရင်း	သွားရင်း အာခေါင်	အာခေါင်မာ	အာခေါင်ပျော့	လည်ချောင်း
ရုန်းပွင့်		p p <sup>h</sup> b	t t <sup>h</sup> d			k k <sup>h</sup> g	
ရပ်သံ							?
ရုန်းပွင့် ပွတ်တိုက်				tʃ dz			
နှာသံ		m	n		ɲ	ŋ	
လျှာခတ်			r				
ဘေး/လျှာပွင့်			l				
ပွတ်တိုက်			s s <sup>h</sup> z	ʃ			h
နီးကပ်		w			j		

၄၊ ၂။ ဝဏ္ဏ၏အလယ်ကဏ္ဍ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ (၆)မျိုးလုံးတွင် အလယ်ကဏ္ဍ၌ အစိတ်အပိုင်းပါဝင်ပါသည်။ ၎င်းအစိတ်အပိုင်းမှာ သရဖြစ်ပါသည်။ သရသန့်သန့်တစ်ခုသော်လည်းကောင်း၊ သရနှစ်ခုတွဲသော်လည်းကောင်း ပါရပါမည်။ သရသန့်သန့်မှာ (၈)ခုရှိပြီး သရတွဲ (၄)ခုရှိပါသည်။ ထိုသရ သန့်သန့် (၈)လုံးနှင့် သရတွဲစုစုပေါင်း (၄)တွဲတို့သည် ဝဏ္ဏ၏အလယ်ကဏ္ဍတွင် ဖြစ်ပေါ်သည်ချည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ သရနှင့်သရတွဲများကို အောက်ပါဇယားဖြင့် ဖော်ပြပါမည်။

အခြေခံသရနှင့် သရတွဲသံပြဇယား

စကားသံဖွဲ့ပုံမှ သရ	/ā/	/a./	/ε./	/ē/	/è:/	/ĩ/	/ō/	/ᵛ/
စကားသံဖွဲ့ပုံမှ သရတွဲ	/ai/	/au/	/oε/					

၄၊ ၃။ ဝဏ္ဏ၏အဆုံးကဏ္ဍ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားရှိ ဝဏ္ဏ၏အဆုံးနေရာ၌ ဖြစ်ပေါ်သော ဗျည်းများမှာ /ʔ/,/m/,/n/,/ŋ/ တို့ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းအဆုံးဗျည်းများ (Final consonant) အားလုံးတို့သည် မကြားနိုင်သော လွှတ်သံ

(no audible release) (သို့) မလွှတ်ဗျည်း (unreleased consonant) တို့ဖြစ်ကြပါသည်။ ၎င်းတို့ကို သဒ္ဒဗေဒအရ သရုပ်ဖော်ရလျှင် /ṃ/, /ṇ/, /ŋ̣/ ဟူ၍ ဖော်ပြရပါမည်။

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် ဝဏ္ဏ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအရ ကဏ္ဍ (၃)ခုစီတွင် ပါဝင်သည့် ဗျည်း သရ၊ သရတွဲများကို ကဏ္ဍအလိုက် ဖွဲ့စည်းလိုက်သည်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံ(၆)မျိုးရှိပါသည်။ ထိုဝဏ္ဏ ဖွဲ့စည်းပုံက သာဓကနှင့်တကွ တင်ပြရလျှင် အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ပါသည်။

၄၊ ၃၊ ၁။ ဝ v ဝ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် ဝ v ဝ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံရှိကြောင်း အောက်ပါသာဓကစကားလုံးများအရ သိနိုင်ပါသည်။

အသံထွက်	အဓိပ္ပာယ်
/ ũ /	ကြက်

၄၊ ၃၊ ၂။ c v ဝ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် c v ဝ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံရှိကြောင်း အောက်ပါသာဓကစကားလုံးများအရ သိနိုင်ပါသည်။

အသံထွက်	အဓိပ္ပာယ်
/ ḅ /	ဦးခေါင်း
/ ḍ /	လည်ပင်း
/ ṣ /	မိုးသီး

၄၊ ၃၊ ၃။ c v v ဝ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် c v v ဝ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံရှိကြောင်း အောက်ပါသာဓကစကားလုံးများ အရ သိနိုင်ပါသည်။

အသံထွက်	အဓိပ္ပာယ်
/ ḍʒọ /	ချိန်ခွင်
/ ṛai /	ပစ္စည်း/ အဝတ်
/ bạ /	မောင်း

၄၊ ၃၊ ၄။ c v c ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် c v c ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံရှိကြောင်း အောက်ပါသာဓကစကားလုံးများအရ သိနိုင်ပါသည်။

အသံထွက်	အဓိပ္ပာယ်
/ rŭm /	ရေတံခွန်
/ zĕn aī /	(အဝတ်) (ညှပ်)သည်
/ zuʔ aī /	ဆုံသည်

၄၊ ၃၊ ၅။ c c v c ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် c c v c ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံရှိကြောင်း အောက်ပါသာဓကစကားလုံးများ အရ သိနိုင်ပါသည်။

အသံထွက်	အဓိပ္ပာယ်
/ bjɛʔ /	လောက် (ကောင်)
/ praʔ /	ဘဝ
/ khriʔ aī /	ကြောက်ရွံ့သည်

၄၊ ၃၊ ၆။ c c v o ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံ

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် c c v o ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံရှိကြောင်း အောက်ပါသာဓကစကားလုံးများ အရ သိနိုင်ပါသည်။

အသံထွက်	အဓိပ္ပာယ်
/ mji´ /	မျက်စိ
/ grá /	ဖမ်းဆုပ်/ ဆုပ်ကိုင်သည်
/ phrō /	ဖြူသည်

၅။ နိမ့်မြင့်ဖိသံ

နိမ့်မြင့်ဖိသံ (pitch accent) ဆိုသည်မှာ စကားသံဖွဲ့ပုံကို လေ့လာရာတွင် အသုံးပြုသော စကားအသုံးအနှုန်းတစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ စကားလုံးများအတွင်း ဖြစ်နိုင်ရာနေရာ ကန့်သတ်ချက် ရှိနေသော တက်ကျ(နိမ့်မြင့်)သံကို ဆိုလိုပါသည်။ စကားလုံးတစ်လုံးအတွင်း တက်ကျသံတို့၏ ဖြစ်နိုင်ရာ နေရာကို လုံးဝကြိုတင်၍ သိရှိနိုင်ပြီး စကားလုံးတစ်လုံး၏ သီးသန့်ဖြစ်ပေါ်နေသော တက်ကျသံ လက္ခဏာအဖြစ် သတ်မှတ်နိုင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ထိုစကားလုံးနိမ့်မြင့်သံကို ဂျပန်ဘာသာစကားတွင်လည်း တွေ့နိုင်ပါ သည်။ (DAVID CRYSTAL, page- 4)

နိမ့်မြင့်ဖိသံဘာသာစကားဆိုသည်မှာ စကားလုံးတစ်ခု သို့မဟုတ် ရုပ်ရင်းတစ်ခုအတွင်း ပါဝင် နေသောဝဏ္ဏတစ်ခု၌ သီးသန့်နိမ့်မြင့်သံ (တက်ကျသံ)ဖြင့် ဖော်ပြသည့်စကားလုံးဖိသံ ပါဝင်နေသော ဘာသာစကားမျိုးဖြစ်သည်။ အင်္ဂလိပ် ဘာသာစကားကဲ့သို့သောဘာသာစကားများစွာ၌ ပါဝင်တတ်သော



ကျယ်လောင်မှု (အသံအလျား)ဖြင့်ဖော်ပြသော စကားလုံးဖိသံမျိုးမဟုတ်ပေ။ နိမ့်မြင့်ဖိသံသည် ဗီယက်နမ်နှင့် စံတရုတ်ဘာသာစကားများကဲ့သို့သော ဝဏ္ဏများအားလုံး၌ တက်ကျသံ ပါဝင်သည့် တက်ကျသံဘာသာစကားစစ်စစ်များနှင့်လည်း မတူညီဘဲ ကွဲပြားခြားနားသည်။ အချို့ပညာရှင်တို့က လည်း နိမ့်မြင့်ဖိသံကို ရှင်းရှင်းလင်းလင်း မသတ်မှတ်နိုင်သဖြင့် ယေဘုယျအားဖြင့် တက်ကျသံ ဘာသာ စကား၏ မျိုးကွဲတစ်မျိုးသာဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြသည်လည်းရှိသည်။

ကချင် (ဂျိန်ဖော့)ဘာသာစကားတွင် နိမ့်မြင့်ဖိသံ (၅)မျိုးရှိပါသည်။ ကချင် (ဂျိန်ဖော့)ဘာသာ စကားသည် အသံအတက်အကျ အနိမ့်အမြင့် ရှိပါသည်။ သို့သော် အပြောစကားတွင်သာ သုံးနှုန်းပြီး အရေးအသားတွင် ထိုသင်္ကေတကို တဖြည်းဖြည်း သုံးစွဲမှု နည်းပါးလာပါသည်။

ကချင် ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားသည် အသံအတက်အကျ အနိမ့်အမြင့်ရှိပါသည်။ အသံ အတက်အကျ အနိမ့်အမြင့်(နိမ့်မြင့်ဖိသံ) အနေဖြင့် (၅)မျိုးရှိရာတွင် အသံအတိုအရှည်များလည်းရောနှော ပါဝင်ပါသည်။ ၎င်းတို့မှာ -

- (၁) သံပြေ / ā /
- (၂) အနိမ့်သက်သံ / a /
- (၃) အနိမ့်သက်သံ (တို) / ε /
- (၄) အနိမ့်သံပြေ (ရှည်) / ε\_ /
- (၅) အမြင့်သက်သံ (ရှည်) / è: /

ဟူ၍ဖြစ်ပါသည်။

**ခြုံငုံသုံးသပ်ချက်**

ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာလိုက်သည့်အခါ ဗျည်း၊ သရ၊ သရတွဲ၊ တက်ကျသံ(နိမ့်မြင့်ဖိသံ) စသည်ဖြင့် အစိတ်အပိုင်းများရှိပါသည်။ ဝဏ္ဏ၏ အစကဏ္ဍတွင် လုံးချင်း ဗျည်းတစ်မျိုးသာဖြစ်ပေါ်ခြင်းလည်းရှိ၍ ဗျည်းတွဲအနေဖြင့် ဗျည်းနှစ်ခုတွဲ၍ဖြစ်ပေါ်ခြင်းလည်း ရှိပါသည်။ ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် စကားသံဖွဲ့ပုံအရ ဗျည်း (၂၅)လုံးရှိပါသည်။ သို့သော် အစ ကဏ္ဍတွင် ဗျည်း(၂၄)လုံးသာ တည်ရှိပါသည်။ အလယ်ကဏ္ဍတွင် သရ (၈)လုံးနှင့် သရတွဲ (၃)တွဲတို့ ရှိပါ သည်။ အဆုံးကဏ္ဍတွင် ဖြစ်ပေါ်သော ဗျည်းများမှာ /ʔ/,/m/, /n/,/ŋ/ ဟူ၍ (၄)လုံးဖြစ်ပြီး ၎င်းဗျည်းများမှ /m/,/n/,/ŋ/ တို့သည် မလွတ်ဗျည်းများဖြစ်သည်။

ဤသို့ဖြင့် ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားတွင် ဝဏ္ဏတည်ဆောက်ပုံမှာ (၆)မျိုးရှိပြီး အစကဏ္ဍတွင် လုံးချင်းဗျည်းနှင့် ဗျည်းတွဲပါရှိပါသည်။ အလယ်ကဏ္ဍတွင် လုံးချင်းသရကို အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု၊ သရ (၂)လုံးတွဲကို အစိတ်အပိုင်းနှစ်ခုဟူ၍ သတ်မှတ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံမှာ - oVoI cVoI cVVoI cVcI ccVcI ccVo ဟူ၍ (၆)မျိုးရှိပါသည်။ ၎င်းဖွဲ့စည်းမှုတွင် ဝဏ္ဏဖွဲ့ပုံ oVo သည် ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်မှု နည်းပါးပါသည်။ ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားသည် နိမ့်မြင့်ဖိသံဘာသာစကားဖြစ်ပြီး နိမ့်မြင့်ဖိသံကို ယေဘုယျ အားဖြင့် (၅)မျိုးခွဲခြားနိုင်ပါသည်။ ကချင်ဂျိန်ဖော့ဘာသာစကားသည် အသံအတက်အကျ အနိမ့်အမြင့်

ရှိပါသည်။ သို့သော် စကားလုံးကိုအခြေခံသော တက်ကျသံ(နိမ့်မြင့်ဖိသံ) သာရှိပါသည်။ ၎င်းကို နိမ့်မြင့် ဖိသံဟုခေါ်နိုင်ပါသည်။ ဝဏ္ဏတိုင်းတွင် နိမ့်မြင့်ဖိသံမပါရှိတတ်ပေ။ အချို့စကားလုံးတွင် အသံ အတက် အကျရှိသော ဝဏ္ဏအချို့လည်း ပါဝင်တတ်ပါသည်။

**နိဂုံး**

ကမ္ဘာပေါ်ရှိ ဘာသာစကားအသီးသီးတွင် တူညီသော သဘောသဘာဝများရှိသကဲ့သို့ ကွဲပြားမှု များလည်း ရှိပါသည်။ တိုင်းရင်းသားဘာသာစကားများတွင် ဘာသာမျိုးရိုးများကိုလိုက်၍ တူညီမှုများ တွေ့နိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် တိုင်းရင်းသားဘာသာစကားများကို လေ့လာ၍ လူမျိုးတစ်မျိုးနှင့် တစ်မျိုး ဘာသာစကားများ နားလည်သိရှိနိုင်ရန်နှင့် ထိန်းသိမ်းကြရန် လိုအပ်ပါသည်။ သို့မှသာ လူမျိုးတစ်မျိုးနှင့် တစ်မျိုး မိမိတို့၏ ဘာသာစကားယဉ်ကျေးမှု၊ လူမှုရေး၊ ဘာသာရေး၊ သာသနာရေးများကို နားလည် သဘောပေါက်ပြီး ချစ်ကြည်ရင်းနှီးမှုကို ရရှိကြမည် ဖြစ်ပါသည်။

**ကျမ်းကိုးစာရင်း**

**မြန်မာဘာသာ**

ကချင်ဖတ်စာအဆင့် (၁)။ (၂၀၀၃) JINGHPAW HTILAIKA, NINGGAM LANGAI, စွယ်တော်ပုံနှိပ်တိုက်။

ကချင်ဖတ်စာအဆင့် (၂)။ (၂၀၀၃) JINGHPAW HTILAIKA, NINGGAM LANGAI, စွယ်တော်ပုံနှိပ်တိုက်။

ခင်မင်၊ မောင် (ခန့်ဖြူ)။ (၁၉၉၀) *မြန်မာစာမြန်မာစကားရုပ်ပုံလွှာ*။ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။

ထွန်းမြင့်၊ ဦး။ (၁၉၉၆ )။ *သဒ္ဒဗေဒ*။ ရန်ကုန်၊ တက်လမ်းစာပေ။

ဖေမောင်တင်၊ ဦး။ (၁၉၅၈)။ *ဘာသာလောကကျမ်း*။ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။

မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ။ (၁၉၅၇)။ *တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှုလေ့ထုံးစံများ (ကချင်)*။ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။

*မြန်မာအဘိဓာန်* (ခရီးဆောင်)။ (၂၀၁၃)။ နေပြည်တော်၊ မြန်မာစာအဖွဲ့၊ ဦးစီးဌာန။

ရွှေသွင်၊ ဦး။ (၁၉၆၉)။ *မြန်မာသဒ္ဒဗေဒဖတ်စာ*။ ရန်ကုန်၊ တက္ကသိုလ်များစာအုပ်ပြုစု ထုတ်ဝေရေး ကော်မတီ (စာစဉ် ၄၅)။

မင်းနိုင်၊ ဦး။ (၁၉၆၀)။ *တို့တိုင်းရင်းသားပြည်ထောင်စုဘာသာ*။ ရန်ကုန်၊ ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံတော် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန။

**အင်္ဂလိပ်ဘာသာ**

Abercrombie, D (1967). *Elements of General Phonetics* ,Edinburgh University Press.

Amstrong, L.E and Pe Maung Tin (1925) *Burmese Phonetic reader*. University of London Press, Ltd.

Bradkey, David. (1996) Kachin. In Stephen A. Wurm, Peter Muhlhausler and Darrell T. Tryon eds, *Atlas of languages of intercultural communication in the Pacific, asia, and the Americas*, vol.2.1. 749-51. Berlin: Mouton de Gruyter.

Crystal David, (2008), *A DICTIONARY OF LINGUISTICS AND PHONETICS*, SIXTH EDITION.

Dai, Qingxia. (2012) *Jingpoyucankaoyufa [ A reference grammar of Jingpol]*. Berlin: China Social Sciences Press.

GUSTAF A. SWORD, D, D, 1954, *LIGHT IN THE JUNELE, life Story of Dr.Ola Hanson of Burma*. Baptist Conference Press.

*HPUNG JAWNG NNAN HPUNG LAIKA*, CHURCH SCHOOL READER, 1999.

Kenworthy, Joanne (1992). *Language in Action; An Introduction to Modern Linguistics*. England, Longman Group UK Limited.

MANAM HPANG, (2012), *ENGLISH- KACHIN- MYANMAR POCKET DICTIONARY*, မြင့်ပုံနှိပ်တိုက်၊ အလုံ၊ ရန်ကုန်။

Morey, Stephen. (2010) Turang; *A variety of Singpho language spoken in Assam*. Canberra; Pacific Linguistics.

O' Grady. William, M. Dobrovolsky and F. Kalamba (eds.) (1997) *Contemporary Linguistics: An Introduction* (4<sup>th</sup> edn). London. Addison Wesley Longman Ltd.

Pike, L. Kenneth, (1958), Phonemics: *A technique for Reducing Languages to writing*, University of Michigan.

Roach, Peter, (1997), *English phonetics and phonology* (2<sup>nd</sup> ed). Cambridge: Cambridge University Press.